№ 102 Յունիսի 6 (18) 1881 Յունիսի 6 (18) № 102

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներսէս պատրիարք.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայ հասարակութեան նուիրատուութիւնը. Նամակ Նուխուց. Նամակ Փօթիից. Նամակ Բագուից. Նամակ խմբագրին.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բօլգարիա. Սերբիա. Անգլիա. Թիւրքիա. Նամակ Թիւրքիայից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Մեր Կ. Պօլսի թղթակից Հայկակը գրում է մեզ, թէ Ներսէս պատրիարքը դարձեալ պէտք է հրաժարվի իր պաշտօնից և թէ նրա հրաժարականը պահանջում է Կ. Պօլսի ազգային գործողների մեծ մասը:

Ինչքան արաւ Ներսէսը իր ազգի համար, նրա ամենածանր ճգնաժամի մէջ,—այդ կը գնահատի ապագան: Միայն այժմ, հազիւ թէ կը գտնվի մի այլ մարդ սրբազանի տեղ, որ կարողանայ Ներսէսի պէս պաշտպանել հայոց դատը, եւրոպական պետութիւնների և Բ. Դռան առաջ:

Պահանջել որ Ներսէս պատրիարքը այժմ հրաժարվի, երբ հայոց խնդիրը նորից պիտի յուզվի,—ամենամեծ անտակտութիւն է Կ. Պօլսի գործողների կողմից և ապացոյց է թէ որքան նրանք քաղաքականապէս անզարգացած և անպատրաստ են:

Պատրիարքին հրաժարեցնելու պատճառը բերում են այն, որ նա իր պաշտօնը վարելու ժամանակ շատ չէ հոգացել հայոց ազգի ներքին հարցերի մասին: Բայց ի՞նչ միջոց կար առանձին ուշադրութիւն դարձնել ներքին հարցերի վրա, երբ հայոց խնդիրը քաղաքականապէս յուզված էր և ազգի ամբողջ ուշադրութիւնը դարձրած էր այն վերանորոգութիւնները պահանջելու վրա, որ Թիւրքաց հայերին պիտի տրվէին Սան-Ստեֆանոյի և Բեռլինի դաշնագրերի զօրութեամբ:

Մենք դարձեալ յոյս ունենք, որ Կ. Պօլսի հայոց ազգային ժողովի բարեմիտ մասը կաշխատի Ներսէսին թշնամի կուսակցութեան անբարեխիղճ ինտրիգաներին առաջ առնել և դարձեալ կաշխատի պահել պատրիարքին իր պաշտօնի մէջ, իսկ եթէ նա այնու ամենայնիւ կը հրաժարվի,—ազգը դարձեալ նրան կընտրէ:

Անբարեխիղճ ենք ասում, որովհետև գա ամենամեծ ապերախտութիւն կը լինէր հայոց ազգի կողմից, կպչելով այն հանգամանքին, իբր թէ Ներսէսը անհոգ հանգիստացու Թիւրքաց Հայաստանի ազգային գործերի ներքին կառավարութեան վերաբերութեամբ, մոռանալ այն ահագին և անգնահատելի ծառայութիւնները որ նոյն մարդը արաւ ազգի համար հայոց դատը պաշտպանելու գործում:

Ամօ՜թ այն հայերին, որոնք մոռանալով իրանց գործողների արժանաւորութիւնները, ազգին նրանց ձեռքով մատուցած ծառայութիւնները, անձնական կրքից շարժված՝ մեծ բաւականութիւն են գտնում ինտրիգաներ անելու և օգտաւէտ գործողներին խայտառակելու մէջ:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մեզանից շատերը գանգատվում են թէ, հայ հասարակութիւնը ժլատ է, անտարբեր է դէպի իր ազգային գործերը, բայց մենք հակառակը կասենք:

Մենք կասենք, որ հայ հասարակութիւնը ժլատ չէ, այլ առատաձեռն է դէպի իր ազգային գործերը, միայն անկանոն, անօգուտ ձևով: Հայ հասարակութիւնը մեծ յօժարութեամբ տալիս է իր նուէրները, բայց առանց ընտրութեան. նա չէ մտածում, չէ քննում թէ արդեօք տուած նուէրները ո՞ւմ ձեռքն է տալիս, ի՞նչ բանի համար է նուիրում, կամ տուած նուէրները իրանց նպատակին հասնում ե՞ն թէ ոչ: Օրինակներ շատ կան:

Էջմիածնից դուրս կը գայ մի որ և է եպիսկոպոս կամ վարդապետ, որին Էջմիածինը խոստացել է արքութեան կամ ծայրագոյնութեան տիտղոս տալ, եթէ նուէրներ ժողովի, և ահա նրանք կը սկսեն թափառել զանազան հայաբնակ քաղաքներ և գիւղեր, ասելով, թէ Էջմիածնի այս ինչ շինութեանը վերանորոգութիւն է հարկաւոր, այն ինչ տեղը քանդվել է, տիրացուներին ժամաշապիկներ է հարկաւոր, և այլ այսպիսի շատ տեսակ երևակայական բաներով կը սկսեն մոլորեցնել միամիտ հասարակութեանը,—յանուն ազգասիրութեան: Եւ զարմանալին այն է, որ ո՛չ թէ միայն հասարակութիւնը առատութեամբ վարձատրում է այնպիսիներին, այլ և հասարակութեան մէջ կարծված ինտելիգենտները իրանցից ընտրում են մի քանի անձանց, կազմում են մասնաժողով (ինչպէս անցեալ տարի պատահեցաւ Թիֆլիսում) և սկսում են գործակցել Էջմիածնի նուիրակների հետ, թէ կամայ և թէ ակամայ, ամաչեցնելով իրանց ծանօթներին, և առնելով նուէրներ, կարճ ժամանակամիջոցում խոշոր գումարներով բեռնաւորում են Էջմիածնի նուիրակներին և մեծ բաւականութեամբ ճանապարհ են ձգում... Եւ ահա, տեսէք թէ Էջմիածնի օրգան «Արարատ» ամսագիրը որպիսի փառաւոր ածականներով կը վարձատրէ վերոյիշեալ ինտելիգենտներին.—Աստուածասէր, Քրիստոսասէր, Էջմիածնասէր, Աթոռասէր, Հայրապետասէր, Հայրենասէր, Ազգասէր, Աղօթասէր, Հոգեսէր և այլ շատ բաների „սէր“-ներով կը բարձրացնէ օդի մէջ: Այսքանը բաւական չէ. ամեն մի ինտելիգենտը կը ստանայ Էջմիածնից օրհնութեան մի փառաւոր կոնդակ:

Իսկ սոցա հետ գոնէ հաւասարաչափ յիշվում ե՞ն արդեօք նոցա անունները, որոնք գրականական ասպարէզի մէջ մտած գիշեր և ցերեկ յօգուտ ազգի զոհում են իրանց բարոյական և մտաւորական և մինչև անգամ ֆիզիկական և նիւթական ոյժերը.— Ճշմարտութիւնը պահանջում է խոստովանվել, որ այնպիսիները ոչ թէ միայն չեն վարձատրվում հասարակութիւնից գոնէ լոկ խրախուսանքներով, այլ որ զարմանալին է, այնպիսիները մի քանի մոլեռանդ և այսպէս ասած սուտ կոսմոպոլիտների շնորհիւ հասարակութեան աչքէս և մոլեռանդ մասից ճանաչվում են իբրև ազգի վնասակարներ:

Եւ ահա այս հասարակութեանը, որ այնքան առատ նուէրներով վարձատրեց Էջմիածնի նուիրակներին, առաջարկեցէք այժմ նուիրատուութիւն յօգուտ ազգային սուրբ նպատակների—և կը հանդիպէք սառնասրտութեան. „վա՜հ, որ մեկից տանք, քանի ուզէք“, կը պատասխանեն:

Մինչդեռ Էջմիածնի մի որ և է կուսակրօն նուիրակ կամ մի օրհնութեան կոնդակ կարողանում է նոյն իսկ առաջին յայտնվելու ժամանակ գրգռել հասարակութեան բարեգործական եռանդը— դէպի ամեն մի աննպատակ գործը, ռուսահայ մամուլը ամիսներով և գրեթէ տարիներով անդադար հրաւէրներ կարդալով հազիւ հազ կարողացաւ մի նշանաւոր գումար հաւաքել յօգուտ Թիւրքաց Հայաստանի սովատանջներին, որը ազգային նպատակներից ամենագլխաւորն էր: Եւ այն էլ եթէ չեմ սխալվում, հայ հասարակութիւնը նուիրում էր միայն նրա համար գլխաւորապէս, որ իր ազգանունը փառաւորապէս տպված տեսնէր լրագիրների էջերում (բացառութիւններ ամեն բաների մէջ կան):

Զարթեցրէք մի որ և է ազգային, կարևոր խնդիր և հրաւիրեցէք հասարակութեանը օգնելու,— արհամարհանքի կը հանդիպէք:— Ո՞ւր է „Մշակի“ լրագրի միջոցով առաջարկած եւրոպական և Հայաստանի մի քանի քաղաքներում թղթակիցներ պահելու խնդիրը, որոնք պէտք է թղթակցէին եւրոպական նշանաւոր լրագիրներին ազգային խնդիրների վերաբերութեամբ, և կամ մի և նոյն լրագրից առաջարկած եւրոպական մի որ և է լեզուով ազգային օրգան-լրագիր ունենալու խնդիրը....

Վերջապէս հայ հասարակութեան համար աւելի բարձր և յարգելի՞ է մի որ և է եպիսկոպոս կամ վարդապետ, քան թէ ազգային գրականական ասպարիզի մէջ գործող մի խմբագիր կամ հեղինակ: Նրան աւելի յարգելի է Էջմիածնի աննպատակ կոնդակը, քան թէ սուրբ նպատակների համար լրագրութեան քարոզած ճշմարտութիւնը: Նրան աւելի յարգելի են Էջմիածնի կամ մի որ և է վանքի քանդված պատերը, քան թէ յօգուտ ազգի կրթութեան հիմնարկութիւնները: Վերջապէս նրան աւելի յարգելի է տիրացուների ժամաշապիկները, քան թէ Հայաստանում սովից կոտորվող իր արիւնակից-ազգականները:

Հայ հասարակութիւնը մի որ և է բաղդախնդիր Մանկունուն տալիս է այնքան նիւթական ոյժ, որ նա, ինչպէս ինքը պարծենում է, կարող է նոյն իսկ ազգային միջոցներով վնասել նոյն ազգին, իսկ ազգային թէ քաղաքական և թէ կրօնական գլխաւոր ներկայացուցիչը Եւրոպայի առաջ, Կ. Պօլսի հայոց Ներսէս պատրիարքը նիւթական կարօտութիւն է զգում, իր բարեկից նպատակները առաջ տանելու.... Ահա հայ հասարակութեան գործունէութիւնը դէպի իր ազգային գործերը: Եւ մենք իրաւամբ կրկնում ենք, որ հայ հասարակութիւնը ժլատ չէ, առատաձեռն է, բայց նուիրատուութեան տեղը ընտրել չը գիտէ,—աննպատակ է գործ ածում...

Կռունոս

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԽՈՒՑ

Մայիսի 19-ին

Նուխին իսկապէս վերցրած տեղովը մէկ նիւթ է և կարօտ մի սուր գրչի, որ մի առ մի լոյս աշխարհ հանի այն ամեն պակասութիւններն ու թերութիւնները, որ աջ ու ձախ աչքի են ընկնում ամեն մի քայլափոխում:

Բայց ինչու մինչև այժմ այդ քաղաքից դուրս չեկաւ մի անձ, որ երբեմնապէս թղթակցէր մեր պարբերական լրագիրներից մէկին, միթէ գրող չը կայ. ոչ, գրող շատ կայ, բայց թէ ինչու համար չեն գրում, լռում են, իմ կարծիքով երկու գլխաւոր պատճառներով կարելի է լուծել այդ հարցը. Այն է, որ դրանք կամ անտարբեր և միմիայն իր սեփական շահերի ետևից ընկնող հասարակութեան մէջ մնալով, ինքեանք ևս անտարբեր բնաւորութիւն են ստացել, կամ թէ չուզենալով, ինչպէս և ամեն գաւառացի թղթակից, իրանց թշնամիների թիւը աւելացնել, նուխեցոց աչքին, ինչպէս իրանք են ասում, «փիս մարդի» դառնալ, «խաբարբզան» (լրտես) անուն ժառանգել. ճարահատեալ լռել են: Բայց ես չուզենալով ոչ առաջիններին և ոչ էլ երկրորդների կարգին պատկանել և անյայտնի իմանալով, որ դրածներիցս ինձ ոչինչ շահ չը կայ, բացի դեռ սրանց վիրաւորելուց և «փիս մարդի» դառնալուց, բայց և այնպէս պէտք է գրեմ քանի որ սրանց ամեն մի անտարբերութիւնը, բառի բուն նշանակութեամբ, և կեանք պարաւելի կողմերը տեսնելով, խիղճս պիտի տանջէ ինձ:

Վերը յիշեցի, որ նուխեցիք անտարբեր են, այո, խիստ անտարբեր են, նոյնը կրկնում եմ և այստեղ և որպէս զի ասածներս, առանց կենդանի փաստերի, չարերի կարծիքով, ոչ իրողութիւններ, այլ լոկ զրպարտութիւններ չը համարվեն, ահա և ձեզ կենդանի և ոչ թշնամաբար ստեղծված փաստեր:

Անտարբերութիւնից չէ՞ արդեօք, որ Նուխու պէս մի քաղաք մինչև այժմ չունի մի փոքր ի շատէ բարեկարգված հայոց ուսումնարան: Անտարբերութիւնը չէ՞ պատճառը, որ այսքան տարի է Նուխին չունի մի ընթերցարան, մի ժողովատեղի, մի բարեգործական նպատակով հաստատված ընկերութիւն: Անտարբերութեանը չը պէտք է արդեօք վերաբերել, որ Նուխին, իր վրա քաղաք անունը կրելով, մինչև այժմ չունի մի համեստ բեմ, ուր երբեմնապէս ներկայացումներ տալով, թէ իրանք, եթէ ոչ բարոյական խրատներ առնէին, գոնէ կը զուարճանային և թէ եկամուտով իրանց աղքատիկ դըպրոցի վիճակը կը բարւոքէին, որը եթէ չասենք փակվելու, գոնէ իր օրհասական դրութեան մէջ է գտնվում այսօր: Լսած կամք, ազնիւ ընթերցողներ, այդքան ընկերութիւններ հիմնվեցան Հայաստանում, որ մի նուխեցի մի կոպէկ նուիրած լինի այս ինչ կամ այն ինչ ընկերութեանը *), այս կամ այն բարոյա-

*) 79—80 թուականների միջոցում միայն ուսուցիչ պ. Տէր-Յակոբեանի ձեռքով աշակերտներից քանի մի րուբլի ժողովվեցաւ «Արարատեան ընկերութեան» անունով, նրա ծր գործադրվելը ևս չիմացվեցաւ, չը նայելով պ. Զ-ի և Նուիրատու 18 աշակերտաց ստորագրութեամբ այդ մասին գրած նամակների ձայներին, որոնց դեռ մինչև այժմ յիշեալ պարոնը իր հաշիւը պէտք է որ ներկայացնի: